

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Капкайкіна О.А.

Академія фінансового управління

У статті досліджується та обґрунтовується необхідність підвищення ефективності фінансового планування підприємств державного сектору економіки й особливостей прийняття управлінських рішень для реалізації державної політики щодо управління суб'єктами господарювання державного сектору економіки. На основі аналізу окремих результатів виробничої діяльності доведено важливість фінансового планування для державних підприємств України. Викладений у статті механізму фінансового планування дозволить обґрунтувати плани і управлінські рішення, здійснити контроль над їх виконанням, виявити резерви підвищення ефективності виробничої діяльності, оцінити результати роботи підприємства, його підрозділів і працівників. Переваги фінансового планування полягають в тому, що воно: утілює стратегічні цілі у вигляді конкретних фінансових показників; забезпечує фінансовими ресурсами, закладеними у виробничому плані економічні пропорції розвитку; надає можливість визначення життєздатності бізнес-плану підприємства в умовах реальної ринкової конкуренції; слугує важливим інструментарієм отримання фінансового забезпечення від інвесторів.

Ключові слова: фінансове планування, державні підприємства, фінансові ресурси, фінансова політика, інвестиційна політика.

Постановка проблеми. Ефективне фінансове планування є передумовою забезпечення фінансової стабільності на державних підприємствах. На сьогодні в Україні характерним є низька ефективність та організація управління фінансовими ресурсами, що насамперед зумовлено нерозвиненістю фінансового планування. Вітчизняні державні підприємства самостійно планують свою фінансову діяльність, проте у фінансового менеджменту компаній переважно відсутнє розуміння сучасних концепцій управління та навичок використовувати їх у реальній практиці фінансового планування як важливої частини управління фінансовими ресурсами підприємства. Для українських державних підприємств притаманне нераціональне використання фінансових ресурсів і, як результат, низькі при-

бутки, або навіть збитки. Наявність проблем управління фінансовими ресурсами компаній обумовлюють актуальність наукового обґрунтування удосконалення механізму фінансового планування державних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління фінансовими ресурсами підприємств у т.ч. фінансового планування порушені у чисельних наукових працях вітчизняних науковців, серед яких доцільно виділити таких як: Н.Д. Бабяк, О.Г. Біла, М.Д. Білик, В.М. Гриньова, А.І. Даниленко, О.О. Терещенко та інші, які зробили вагомий внесок у розвиток теорії фінансів підприємств загалом, а також визначення економічної сутності фінансового планування зокрема. Зокрема, фінансовому плануванню та бюджетуванню відводиться особлива роль, оскільки воно

пов'язане з ресурсним чинником – формуванням, розміщенням і використанням фінансових ресурсів та отриманням прибутку на вкладений у господарську діяльність капітал зазначає О.Г. Біла [1]. При цьому основною метою фінансового планування М.Д. Білик визначає забезпечення фінансових та матеріальних можливостей для успішної господарської діяльності, і в кінцевому підсумку – досягнення прибутковості всіх видів діяльності підприємства [2].

Гриньова В.М. та Коюда В.О. зауважують, що фінансове планування є необхідним для фінансового забезпечення розширення кругообороту виробничих фондів, досягнення високої результативності виробничо-господарської діяльності, створення умов, які забезпечили б платоспроможність та фінансову стійкість підприємства. Ринок ставить високі вимоги до якості фінансового планування, оскільки нині за негативні наслідки своєї діяльності відповідальність нестиме само підприємство. За нездатності врахувати несприятливу ринкову кон'юнктуру підприємство стає банкрутом з відповідними негативними наслідками для засновників [3].

У свою чергу, А.І. Даниленко наголошує, що фінансове планування як важлива складова механізму фінансової системи та одна із функцій управління підприємством забезпечує досягнення стійкого розвитку і набуває актуальності за сучасних умов, коли суттєвим для діяльності є вплив змін світових ринків, стану і конкурентоспроможності вітчизняної економіки, а також результатів інноваційного розвитку. Стійкий розвиток розглядається як динамічний процес, що відбувається при наближенні або спрямуванні до фінансової рівноваги. У свою чергу, фінансова рівновага може досягати через застосування фінансового планування підприємства [4].

Поряд із значним доробком вчених, пошук ефективних механізмів фінансового планування на державних підприємствах потребує додаткових наукових досліджень, що підтверджує актуальність даної статті.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є наукове обґрунтування удосконалення механізму фінансового планування державних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Мета фінансового планування полягає в забезпеченні підприємства необхідними фінансовими ресурсами виробничої, інвестиційної і фінансової діяльності. У зв'язку з цим треба визначити напрями ефективного вкладання капіталу, оцінити ступень його раціонального використання, виявити внутрішньогосподарські резерви збільшення прибутку за рахунок економного використання грошових коштів та встановлення раціональних фінансових відносин з бюджетом, банками та контрагентами. Фінансовий план має великий вплив на економіку підприємства. Це зумовлено двома обставинами.

По-перше, в фінансових планах відбувається порівняння початкових витрат для здійснення діяльності з реальними можливостями, і в результаті коригування, досягається матеріально-фінансова збалансованість.

По-друге, статті фінансового плану пов'язані з усіма економічними показниками роботи підприємства та з основними розділами підприємниць-

кого плану: виробництвом продукції та послуг; науково-технічним розвитком; удосконаленням виробництва і управління, капітальним будівництвом, економічними стимулюваннями тощо. Таким чином, фінансове планування має вплив на всі сторони діяльності господарюючого суб'єкту.

Сучасні умови структурно-інноваційного розвитку національної економіки, прискорення змін та ускладнення зовнішнього середовища, зростання рівня конкуренції, насичення ринку високотехнологічною продукцією зумовлюють велике значення для підприємств, підтримки стабільності їхньої роботи й забезпечення стійкого економічного зростання.

Державний сектор займає велику частку в економіці України, зокрема промисловість, машинобудування та агропромисловий комплекс відіграють вирішальну роль в економіці України, а діяльність їх підприємств є ключовим фактором соціально-економічного розвитку держави. Результати діяльності промисловості позначаються на поточному економічному стані, оскільки в процесі виробництва задіяні інші галузі, що дозволяє створити робочі місця, а отримана зарплата збільшити сукупний попит. Проблема розвитку промисловості та вплив її на рівень зайнятості потребує додаткових досліджень. Згідно даних Єврокомісії, одне робоче місце в промисловості ЄС створює 0,5–2 робочих місць в інших секторах [5].

Незважаючи на приватизаційні процеси, держава на даний час є найбільшим власником господарських активів в Україні. У державній власності залишаються підприємства, які є суб'єктами природних монополій, такі як НАК «Нафтогаз України», Укрзалізниця, Укрпошта тощо, стратегічні підприємства – енергетичне машинобудування, літакобудування, підприємства військово-промислового комплексу.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (далі – МЕРТ) в Україні налічується більш ніж 2 000 діючих суб'єкта господарювання (із 3 500 зареєстрованих) із загальною вартістю активів близько 870 мільярдів гривень (за виключенням банків). Загальна кількість працівників, зайнятих у суб'єктах господарювання, налічує близько 1 мільйона осіб.

На 100 найбільших суб'єктів господарювання припадає близько 90% сукупних активів та 80% сукупного чистого доходу. До найбільших суб'єктів господарювання належать:

- Енергетичний сектор: НАК «Нафтогаз України» (видобування та транспортування газу), ПАТ «Центренерго» (теплова енергетика), ДП НАЕК «Енергоатом» (атомна енергетика), державні вугільні шахти;

- Інфраструктура: «Укрзалізниця» (Державна адміністрація залізничного транспорту України), УДППЗ «Укрпошта» (державна поштова служба), міжнародні аеропорти (включаючи ДП «Міжнародний аеропорт «Бориспіль»), «Укравтодор» (Державне агентство автомобільних доріг України);

- Агропромисловий комплекс: ПАТ «ДПЗКУ» (зернотрейдер та оператор інфраструктури зі зберігання зерна), ДП «Укрспирт» (державна монополія з виробництва спирту);

- Машинобудування: ДП «Антонов» (провідний виробник літаків), ВАТ «Турбоатом» (провідна

компанія з виробництва турбін), ПАТ «Суміхімпром» та ПАТ «Одеський припортовий завод» (виробництво добрив) та інші компанії.

Такий вагомий вплив на національну економіку не може буди поза правовим полем щодо фінансового планування. Планування діяльності на підприємствах України регулюється відповідним законодавством. Зокрема, ще у 1991 році було ухвалено Закон України «Про підприємства в Україні», яким регламентувалося планування на підприємствах (Стаття 20 Закону) [6]. Також експерти відзначали, що запровадження у 2000 році короткострокового фінансового планування підприємств державного сектору економіки, регламентованого положенням про порядок складання річного фінансового плану щодо форми, процедур подання і затвердження плану не дало очікуваних результатів та не стало дієвим інструментом регулювання державною власністю, а призвело лише до формального ставлення як державних підприємств, так і органів управління. На державному рівні такий стан управління фінансами суб'єктів господарювання державного сектору економіки призвів до: зниження рівня конкурентоспроможності підприємств, неефективного використання державного майна та зменшення його частки в економіці; зниження рівня надходжень відрахувань частини чистого прибутку додержавного бюджету та відрахувань до фонду на виплату дивідендів; неефективного витрачання фінансових ресурсів, наданих підприємствам у формі державної підтримки; невиконання функцій, притаманних суб'єктам державного сектору економіки [4].

На сьогодні Закон «Про підприємства в Україні» втрапив чинність на підставі ухвалення Господарського кодексу України. Стаття 75 Господарського кодексу України визначає особливості господарської діяльності державних комерційних підприємств, зокрема, зазначається, що основним плановим документом державного комерційного підприємства є фінансовий план, відповідно до якого підприємство отримує доходи і здійснює видатки, визначає обсяг та спрямування коштів для виконання своїх функцій протягом року відповідно до установчих документів. Фінансовий план підлягає затвердженню до 1 вересня року, що передуює плановому, якщо інше не передбачено законом. За несвочасне подання на розгляд, погодження або затвердження річного фінансового плану та звіту про його виконання посадові особи державного комерційного підприємства несуть адміністративну відповідальність, установлену законом. Органи, до сфери управління яких входять державні комерційні підприємства, надають центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, до 1 вересня року, що передуює планованому, зведені показники фінансових планів та фінансові плани у розрізі окремих державних комерційних підприємств, які входять до сфери їх управління. Форма та методичні рекомендації по розробці фінансового плану затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку [7].

У 2015 році було ухвалено Порядок складання, затвердження та контролю виконання

фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки, який визначає процедуру складання, затвердження (погодження) та контролю виконання фінансового плану державного комерційного та казенного підприємства, а також господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток, паїв) належать державі [8].

Вже у 2016 році фінансові плани було затверджено 1 844 підприємствам. В тому числі 57 підприємств (20% від кількості працюючих, та 12,47% від загальної кількості), які віднесені до сфери управління Мінагрополітики; 73 підприємства (82% від кількості працюючих, та 16,15% від загальної кількості), які віднесені до сфери управління Міненерговугілля; 60 підприємств (71% від кількості працюючих, та 33,33% від загальної кількості), які знаходяться в управлінні Фонду майна України і так далі.

Зауважимо, що відсутність належного контролю за складанням фінансових планів призводить до порушення вимог Наказу «Про затвердження Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки», яким передбачено надавати органу, уповноваженому управляти державним майном або корпоративними правами держави підприємства проект фінансового плану та пояснювальної записки, яка містить результати аналізу його фінансово-господарської діяльності за попередній рік, а також показники фінансово-господарської діяльності та розвитку підприємства в поточному році та на плановий рік [8].

У поточному році продовжилася практика затвердження фінансових планів державним підприємствам в середині планового року. Так, фінансовий план державного підприємства Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» на поточний рік затверджено 9 серпня 2017 року; фінансові плани державного підприємства «Одеський морський торговельний порт» та публічного акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» – затверджено 19 липня 2017 року.

Несвочасне фінансове планування негативно впливає на ефективність управління суб'єктами господарювання державного сектору економіки. Таке управління призводить до наступних основних проблем:

- відсутності контролю за управлінням державною власністю за галузям і окремим підприємствам, враховуючи, що це управління здійснюється керівниками (директорським корпусом) цих підприємств;
- відсутності можливості порівнювати фінансові результати діяльності, як галузей, так і підприємств на основі фінансового аналізу;
- втрати значної частини своїх доходів і неможливості складання прогнозу за обсягами продажів виробленої продукції;
- відсутності чіткого розмежування комерційних функцій та спеціальних зобов'язань суб'єктів господарювання;
- відсутності можливості зробити висновки не лише про діяльність підприємства, але і про ефективність діяльності кожного конкретного керівника підприємства та доцільності подаль-

шого його перебування на посаді при неефективному управлінні.

Варто звернути увагу на те, що мета фінансового планування не тільки у оцінці ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору, а й у тому, щоб постійно проводити діяльність, спрямовану на поліпшення показників роботи та отримання прибутків. Аналіз фінансового планування підприємств показує, за якими напрямками потрібно поводити роботу, дає можливість виявити найважливіші аспекти і найслабші позиції фінансового стану державних підприємств. На основі аналізу стану фінансового планування, виробляється стратегія і тактика розвитку підприємства, на основі яких формується виробнича програма, обґрунтовуються плани і управлінські рішення, здійснюється контроль над їх виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності діяльності, оцінюються результати діяльності підприємства, його підрозділів і працівників. Головною метою аналізу є своєчасно виявлення і усунення вади фінансової складової діяльності і визначення резерву поліпшення його становища.

В результаті проведеного дослідження системи управління було розроблено механізм фінансового планування, який дозволяє уніфікувати процедури планування і контролю діяльності всіх його підрозділів, а також дає керівництву можливість ухвалювати будь-які управлінські рішення в області фінансових результатів, грошових коштів, загальної структури активів і зобов'язань структури, у тому числі по питаннях планування податкових відрахувань (див. рис. 1). Нижчезагаданий структурний підрозділ доцільно створити при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України.

Відділи відповідальності за доходами та видатками здійснюють аналіз бюджету доходів і витрат, який є відправною точкою процесу наскрізного бюджетування на будь-якому підприємстві. Спеціалісти відділів вибірково контр-

олюють виконання фінансових планів, основною метою яких є прогнозування в часі грошових потоків підприємства в розрізі окремих видів його господарської діяльності і забезпечення платоспроможності на прийнятному рівні (виняток касових розривів) протягом всього планового періоду [9].

Важливу роль в плануванні відводиться відділу моніторингу фінансово – господарській діяльності. Довгострокове планування за допомогою ІАС передбачає складання певних програм, наприклад, з капітальних вкладень, підвищення якості продукції, проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

В умовах ринку велике значення має передплановий аналіз (прогнозування) можливих варіантів розвитку, дій у майбутньому, зовнішніх і внутрішніх чинників. Прогнозування передбачає вивчення перспектив окремих підприємств та галузей національної економіки. Як правило, прогнозування потребує чималого ресурсного та кадрового забезпечення, значних витрат, великого досвіду і відповідної інформаційної бази. Прогнозування, як правило, здійснюється за двома напрямками: прогнозування зовнішнього середовища та прогнозування внутрішніх умов діяльності. До першого напряму належить прогнозування попиту, кон'юнктури ринку, курсів валют, економічного розвитку регіону або регіонів держави. Прогнозування внутрішніх умов діяльності передбачає врахування природних умов, ресурсів, чинного законодавства, попиту на товари, конкуренції, рівня платоспроможності тощо.

Важливим елементом фінансового планування є визначення загальних завдань підприємства на базі прогнозу, що передбачає встановлення термінів їх виконання та оцінку ресурсного забезпечення [10].

Основна діяльність 4 відділу полягатиме в залученні прямих іноземних інвестицій на підприємства державного сектору економіки. Передусім слід звернути увагу на вітчизняний обороно-промисловий комплекс, авіаційну та титанову промисловість.

Сучасна інвестиційна політика вимагає від суб'єктів господарювання оновлення та пошуку диверсифікованих джерел інвестиційних потоків задля адаптації та поліпшення інвестиційного клімату національної економіки. Сьогодні процес залучення інвестицій в економіку України має координуватися на державному рівні. Від ефективності інвестиційної політики залежать оновлення виробництва, модернізація й нарощування основних засобів підприємств, успіх структурної перебудови економіки, розв'язання соціальних і екологічних проблем. Слід зазначити, що в нинішніх умовах надходження іноземних інвестицій в економіку є чинником зростання ВВП, важливим джерелом створення робочих місць [11].

Рис. 1. Механізм фінансового планування в системі управління підприємствами державного сектору економіки України

Висновки і пропозиції. На нашу думку, управління фінансовою діяльністю має базуватися на запропонованому механізмі, який упорядковує процес розробки, прийняття та реалізації фінансових рішень з метою досягнення фінансових цілей розвитку підприємства. Фінансовий механізм в управлінні державним підприємством – це цілісна система управління фінансами підприємства, на якій ґрунтується фінансовий менеджмент і яка призначена для організації взаємодії об'єктів та суб'єктів господарювання у сфері фінансових відносин, формування та використання фінансових ресурсів, забезпечення ефективного впливу фінансової діяльності на кінцеві результати діяльності підприємства. Фінансовий

механізм включає такі взаємопов'язані елементи, як: система регулювання фінансової діяльності підприємства; система зовнішньої підтримки фінансової діяльності підприємства; система фінансових важелів; система фінансових методів і система фінансових інструментів.

Основною метою запровадження розробленого механізму фінансового планування в системі управління підприємствами державного сектору економіки України – зростання прибутковості і вартості (ціни) підприємства, підвищення ефективності прийняття управлінських рішень, розподіл відповідальності і повноважень керівників підрозділів і спеціалістів, підвищення об'єктивності оцінки діяльності структурних підрозділів.

Список літератури:

1. Біла О.Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств / Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 112–118.
2. Білик М.Д. Фінансове планування на підприємстві в сучасних умовах / Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 133–141.
3. Гриньова В.М., Коюда В.О. Фінанси підприємств: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання – Прес, 2004. – 175 с.
4. Даниленко А.І. Державна політика стабілізації фінансів підприємств, К.; НАН України інститут економіки та прогнозування; 2011, с. 412–415.
5. Антоненко Г. Чи потрібна Україні промислова політика? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://ces.org.ua/wpcontent/uploads/2015/07/ces_industrial_policy_20150810_ukr.pdf
6. Про підприємства в Україні: закон України від 27.03.1991 № 887–ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/887-12/print1450097250371062>
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436–ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/print1450097250371062>
8. Порядок складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 02.03.2015 № 205 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0300-15/print1452693455094683>
9. Сремеев С. // Матеріали Х міжнародної науково-технічної конференції «Системний аналіз та інформаційні технології». – К.: НТУУ «КПІ», 2008. – С. 171–172.
10. Примак Т.О. Економіка підприємства. Навчальний посібник. – К. «Вікар». – 2008. – С. 166–168.
11. Матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Антикризове управління економікою України: нові виклики» – К. – КНЕУ, 2015 – С. 17, 57.

Капкайкина Е.А.

Академія фінансового управління

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ФИНАНСОВОГО ПЛАНИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

В статье исследуется и обосновывается необходимость повышения эффективности финансового планирования предприятий государственного сектора экономики и особенностей принятия управленческих решений для реализации государственной политики по управлению субъектами хозяйствования государственного сектора экономики. На основе анализа отдельных результатов производственной деятельности доказана важность финансового планирования для государственных предприятий Украины. Изложенный в статье механизм финансового планирования позволит обосновать планы и управленческие решения, осуществить контроль за их выполнением, выявить резервы повышения эффективности производственной деятельности, оценить результаты работы предприятия, его подразделений и работников. Преимущества финансового планирования состоят в том, что оно: воплощает стратегические цели в виде конкретных финансовых показателей; обеспечивает финансовыми ресурсами, заложенными в производственном плане экономические пропорции развития; предоставляет возможность определения жизнеспособности бизнес-плана предприятия в условиях реальной рыночной конкуренции; служит важным инструментарием получения финансового обеспечения от инвесторов.

Ключевые слова: финансовое планирование, государственные предприятия, финансовые ресурсы, финансовая политика, инвестиционная политика.

Капкaykina O.A.

Academy of Financial Management

IMPROVING THE MECHANISM OF FINANCIAL PLANNING OF PUBLIC ENTERPRISES

Summary

The article investigates and justifies the necessity of increasing the efficiency of financial planning of enterprises of the state sector of the economy. The peculiarities of making managerial decisions for realization of the state policy concerning management of economic entities of the state sector of economy are considered. On the basis of the analysis of individual results of production activity, the importance of financial planning for state enterprises of Ukraine has been proved. The article outlined in the article of the mechanism of financial planning will allow to substantiate plans and management decisions, to control their implementation, to identify reserves for improving the efficiency of production activities, to evaluate the results of the company, its units and employees. The benefits of financial planning are that it: implements strategic goals in the form of specific financial indicators; Provides financial resources, put in the production plan, the economic proportions of development; provides the ability to determine the viability of the business plan of the company in conditions of real market competition; serves as an important tool for obtaining financial support from investors.

Keywords: financial planning, state-owned enterprises, financial resources, financial policy, investment policy.